УДК 796.011.3-057.874

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО І ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оксана ДУМИЧ, Мар'яна ПОРОДЬКО, Марія ЗВАРИЧ

Педагогічний коледж
Львівського національного університету імені Івана Франка

Анотація. У статті розглянуто питання реалізації принципу індивідуального та диференційованого підходу, виявлено діалектику пізнання об'єктивної міри педагогічного впливу на конкретного учня молодшого шкільного віку під час уроків фізичної культури. Також уточнено можливості вчителя в реалізації індивідуального та диференційованого підходу до фізичного виховання учнів.

Ключові слова: фізичне виховання, учні молодшого шкільного віку, індивідуальний і диференційований підхід.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки однією з найактуальніших проблем є застосування індивідуального та диференційованого підходу для ефективності педагогічної роботи з учнями молодшого шкільного віку на уроках фізвиховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі теорії і методики фізичного виховання, здійснені В. Вільчковським, В. Зуєвим, Л. Кармановим, В. Мануйловим, довели нерівномірність і різночасовість розвитку рухової активності в дітей різної статі, визначили динаміку вікових змін у фізичному вихованні. Проблемі індивідуального підходу у вихованні учнів приділяли увагу багато представників прогресивної педагогіки: Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.

Вивчення літературних джерел із зазначеної проблематики дало змогу дійти висновку, що індивідуальний підхід характеризується як широкий комплекс дій, спрямований на вибір способів, прийомів фізичного виховання відповідно до рівня підготовленості й розвитку здібностей дітей, а диференційований підхід становить собою форму організації навчання, при якій діти об'єднуються у порівняно однакові групи, що дозволяє здійснювати навчання різне за складністю, методами і прийомами роботи.

Метою нашого дослідження є виявлення рівня ефективності застосування індивідуального та диференційованого підходів у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення мети дослідження ми поставили такі **завдання:**

- узагальнити літературні джерела із зазначеної проблематики;
- теоретично обґрунтувати значення і роль індивідуального та диференційованого підходів у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку;
- розкрити роль педагога в реалізації індивідуального та диференційованого підходу;
- виявити індивідуально-психологічні особливості дитини молодшого шкільного віку;
- визначити прийоми диференційованого навчання у фізичному вихованні учнів молодшого шкільного віку;
- провести педагогічний експеримент з виявлення рівня ефективності застосування ін.дивідуального й диференційованого підходів у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовували такі **методи дослідження**:

- аналіз літературних джерел;
- спостереження, аналіз та моделювання рухової діяльності;
- метод математичної статистики.

Результати дослідження та обговорення. Індивідуальний підхід характеризується як широкий комплекс дій, спрямований на вибір способів, прийомів, засобів фізичного виховання відповідно до рівня підготовленості й розвитку здібностей дітей.

© Думич О., Породько М., Зварич М., 2015

Здійснення індивідуального підходу до школярів під час усіх видів їхньої діяльності необхідно розглядати як певну взаємозв'язану систему. Першою ланкою цієї системи є вивчення особливостей кожної дитини й індивідуальний підхід у фізичному вихованні. Диференційований підхід – це організація навчально-виховного процесу з урахуванням типових індивідуальних особливостей учнів, що вимагає відповідної матеріальної бази, тобто створення організаційних передумов індивідуалізації.

Диференційоване навчання полягає у пристосуванні навчального матеріалу до індивідуальних можливостей учнів шляхом диференціації методів, засобів інтенсивності навчальної діяльності стосовно груп, сформованих із майже однакових за рівнем підготовленості учнів.

Індивідуальний темп навчання – природно задана властивість, обумовлена швидкістю утворення тимчасових зв'язків у ЦНС, яка в різних дітей неоднакова, тому їм необхідний різний час та різна кількість повторень для засвоєння знань, формування рухових умінь і навичок [7, с. 93].

У роботі з дітьми велике значення має належне знання вчителя індивідуальних особливостей своїх учнів, оскільки в кожному класі є уважні, які вчаться, й розсіяні, активні й пасивні, такі, що цікавляться фізичною культурою, і ті, що ставляться до уроків без особливого інтересу.

Правильно організований процес фізичного виховання (з позиції принципу доступності й індивідуалізації) повинен мобілізувати резерви розвитку школяра, змусити їх працювати з таким розрахунком, щоб завтра вони стали основою самостійної навчальної діяльності учня та базою засвоєння нового матеріалу. Так розширюються кордони досягнутого й відбувається зростання фізичних і психічних можливостей школярів. Такий процес повинен здійснюватися постійно. Отже, визначення індивідуальної міри доступного й пошук шляхів її реалізації потрібно розглядати як систему роботи вчителя, а не як епізодичну форму вирівнювання можливостей дітей [1, с. 31].

Конкретне визначення міри доступного – одна із найскладніших проблем фізичного виховання. Оптимальна міра доступного в навантаженнях, яка визначає його верхню (адаптаційну) межу, визначає повну відповідність між можливостями учня і трудністю поставлених перед ним рухових завдань [7, с.95].

При розгляді питань, пов'язаних з індивідуалізацією, увага повинна приділятися роботі з дітьми, які відстають і роботі з дітьми, які випереджають у розвитку своїх ровесників.

Професійний обов'язок кожного вчителя – бачити насамперед особистість дитини, якомога точніше знати її пізнавальні здібності, щоб індивідуалізувати навчання [3, с.33].

Диференційоване навчання – давно відомий і ефективний засіб здійснення індивідуального підходу до організації навчальної діяльності.

Основне завдання диференційованого навчання на уроці фізичної культури полягає в тому, щоб забезпечити максимально-продуктивну діяльність кожного учня, надати оптимальний руховий режим, повніше мобілізувати здібності школярів. Застосування диференційованого навчання має бути систематичним і гнучким, відповідати змінам, які відбуваються в підготовці учнів [4, с.210]. У практичній діяльності вчителя воно може виражатися в тому, що всі учні отримують завдання однакової складності (фізична вправа), але слабшим із них надається індивідуальна допомога. Нерідко слабшим учням дають окремі, легші вправи, згодом ускладнюючи їх додатковими, які вони виконують відповідно до своїх можливостей [2, с.4].

Диференційований підхід вимагає відповідної матеріальної бази, тобто різної ваги і висоти прилади, а також створення організаційних передумов індивідуалізації.

Для здійснення диференційованого навчання вчителеві необхідно вивчати загальну готовність дітей до навчальної діяльності та сприйняття конкретного матеріалу зокрема; передбачати труднощі, які можуть виникнути в дітей під час засвоєння нового матеріалу; застосовувати в системі уроків диференційовані, індивідуальні та групові завдання; здійснювати перспективний аналіз: з якою метою плануються завдання, чому їх слід використовувати саме на цьому етапі уроку, як продовжити роботу на наступних уроках [7, с.95].

Окрім того, учитель не має права працювати на уроці з окремими учнями – найбільш

підготовленими або слабшими. Він повинен установити з усіма стосунки повного взаєморозуміння. [5, с.12]

Передусім слід ураховувати відмінності у ставленні дітей до навчання та його результатів. Учні, які ставляться безвідповідально, негативно до навчання і його результатів, повинні бути предметом особливої і постійної уваги педагога. На них повинні бути спрямовані різноманітні прийоми впливу. При цьому необхідно потурбуватися про достатню мотивацію, виробити систему заохочень, яка сприяє ствердженню особистості шляхом створення ситуацій успіху.

При оволодінні технікою рухових дій треба добирати підвідні вправи відповідного характеру й обсягу, залежно від навчальних успіхів учнів. Для складних вправ існує декілька підвідних, кожна з яких має своє конкретне призначення. Якщо, для прикладу, розглянути стрибок у довжину з розбігу, то його окремим фазам відповідають конкретні підвідні вправи. Різні учні з неоднаковим успіхом оволодівають фазами стрибка. Одним не вдається розбіг, другі погано засвоюють останні кроки, треті – фінальні зусилля тощо. Тому у процесі навчання кожному учневі даються підвідні вправи, які сприяють засвоєнню тієї фази, оволодіння якої становить для нього найбільші труднощі.

Кількість і обсяг необхідних вправ для засвоєння і закріплення навчального матеріалу в кожного учня різні.

Позитивним слід уважати досвід учителів, які оцінюють учнів не за їхніми абсолютними показниками, а за зростанням до початкового результату, тому при плануванні увесь матеріал для кожного класу треба привести до такої системи, яка б дозволила будувати процес фізичного виховання відповідно до дидактичних правил навчання: від відомого до невідомого, від простого до складного, від легкого до важкого. Іншими словами, порція навчального матеріалу в цій системі є своєрідною сходинкою, яка базується на попередній і є засадою для подолання наступної. Матеріал навчальної програми не завжди дає можливість побудувати доступні сходинки від незнання до знань для всіх учнів, бо між окремими вправами, як правило, існує великий розрив. У зв'язку з цим, учителеві для забезпечення доступності потрібно дібрати підвідні й підготовчі вправи, які мають заповнити утворені в первинній системі розриви [4, с. 108].

При систематизації навчального матеріалу необхідно, якщо це можливо, створити умови для позитивного переносу.

Організовуючи навчальний процес, необхідно забезпечити регулярність занять. Відомо, що функціональні зміни, викликані виконанням фізичних вправ, зворотні. Через 5–7 днів позитивні зрушення, які відбулися внаслідок проведеного заняття, нівелюються. Для того щоб домогтися ефекту нашарування результатів наступних занять на сліди попередніх, перерви в заняттях мають становити не більше ніж 1–2 днів.

Урахувавши ці факти варто дотримуватися певних практичних порад. По-перше, уроки впродовж тижня повинні бути поставлені в розклад з оптимальним інтервалом. Неприпустимо ставити уроки два дні поспіль або навіть через день. По-друге, для забезпечення нашарування треба широко використовувати самостійну роботу учнів, без якої в деяких випадках взагалі неможливо досягнути будь-яких позитивних результатів, наприклад, фактично безперспективні зусилля розвинути гнучкість учнів тільки на уроках фізичної культури.

Методичне забезпечення занять повинно передбачити раціональне чергування навантажень і відпочинку. Це особливо важливо при вихованні фізичних якостей. Належного навчально-тренувального та виховного ефекту у фізичному вихованні можна досягнути лише за умови постійного впливу на учнів. Базою, на якій відбувається розвиток організму, є підвищення функціональних можливостей унаслідок суперкомпенсації енергоджерел, яка наступає під час відпочинку, після певної роботи [6, с.32].

Дітям притаманні вікові і статеві відмінності. Більше того, діти одного віку і статі мають різні здібності, які необхідно враховувати у процесі навчання і виховання.

Вплив фізичних вправ на педагогічні результати опосередкований фізіологічними і біологічними механізмами. Іншими словами, навантаження є причиною тих адаптаційних змін в

організмі, від характеру і величини яких залежить кінцевий результат. Тому, прагнучи забезпечити високий освітній, оздоровчий і виховний ефект, учитель повинен уважно стежити за індивідуальними реакціями кожного учня на фізичне навантаження, залежно від них добирати вправи, визначати інтенсивність і тривалість їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку і його характер. Для уроку фізичної культури характерною є сувора індивідуальна регламентація діяльності учнів і дозування навантаження (зміна обсягу та інтенсивності).

Для визначення особливостей застосування індивідуального й диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів молодшого шкільного віку був проведений педагогічний експеримент, який містив три етапи: перший – організація дослідження: визначення мети, завдання дослідження, добір методів дослідження; проведення констатувального експерименту з учнями; другий – організація та проведення формувального експерименту; третій етап – узагальнювальний – обґрунтування висновків, розробка практичних рекомендацій до застосування індивідуального й диференційованого підходів у фізичному вихованні учнів молодшого шкільного віку.

Експериментом були охоплені 64 учні 2-х класів ЗОШ №2 І–ІІІ ступенів м. Жовкви Львівської області (з них 34 дівчинки і 30 хлопчиків). Класи було поділено на контрольний (КК) та експериментальний (ЕК) клас.

Під час експерименту учні КК займалися за стандартною шкільною програмою, учні ЕК навчалися за розробленими комплексами із застосуванням індивідуального й диференційованого підходів, відповідно до фізичного навантаження, стану здоров'я та оцінювання. Матеріал розроблено на основі програми з фізичної культури (Круцевич Т. Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. 1- 4 класи / Т. Круцевич, В. Єрмолова та ін. – Видавничий дім «Освіта», 2011). Комплекси розроблено на основі розділу програми «Школа стрибків».

На початковому етапі експерименту ми визначили рівні навчальних досягнень учнів, що в експериментальному та контрольному класах істотно не відрізнялися (рис. 1).

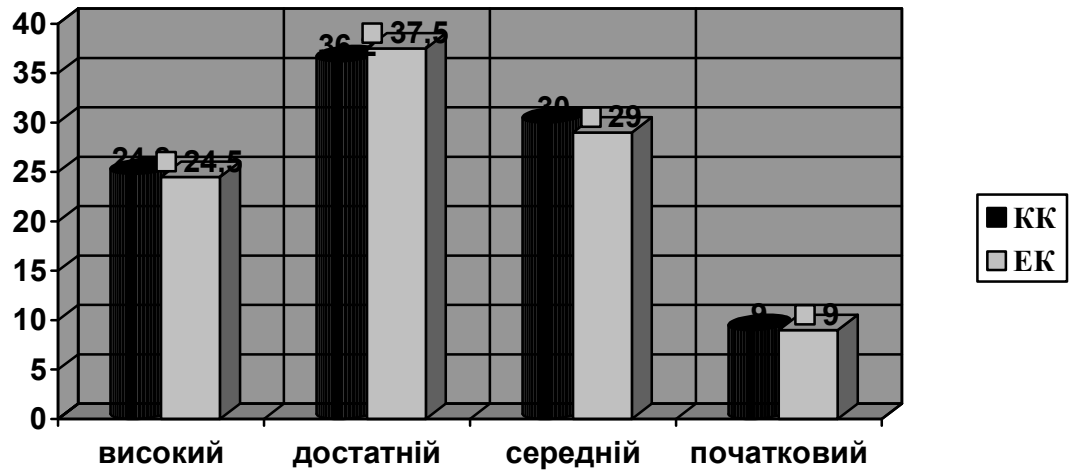

Рис. 1. **Рівні навчальних досягнень учнів до проведення експерименту**

Рис. 1 показує, що на високий рівень в експериментальному класі виконували фізичні вправи 24,5% учнів, що на 0,3% менше, ніж у контрольному (24,8%), на достатній рівень – 37,5% учнів, що на 1,3% більше, ніж у контрольному класі. На середній рівень у експериментальному класі виконували фізичні навантаження на 1,0% менше, ніж у контрольному.

Після проведення експериментального дослідження, як видно із рис. 2, рівень навчальних досягнень учнів молодшого шкільного віку з фізичного виховання експериментального класу значно підвищився.

На високий рівень в експериментальному класі виконав фізичні вправи 51,0% учнів, що на 26,2% більше, ніж у контрольному (24,8%), на достатній рівень – 36,5% учнів, що на 0,3% більше, ніж у контрольному класі. На середній рівень у експериментальному класі виконали фізичні навантаження на 17,5% менше, ніж у контрольному.

Із вихідних даних ми бачимо, що значний відсоток учнів експериментального класу (47%) поліпшили свої результати.

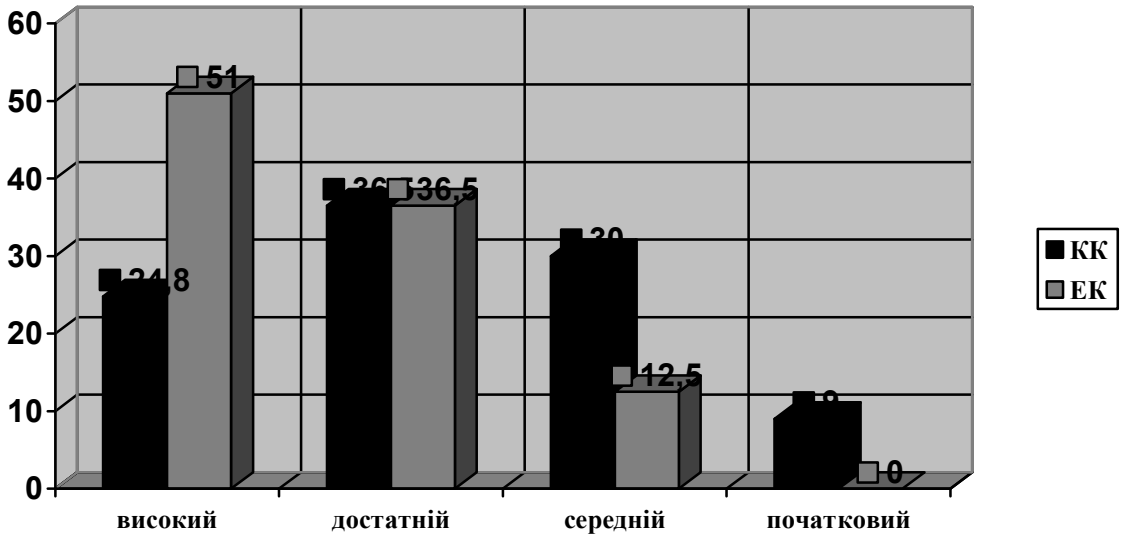

Рис. 2. **Результати навчальних досягнень учнів після проведення дослідження**

Позитивним є те, що після проведення дослідження в експериментальному класі практично кожен учень досяг вищого рівня, це означає, що ефективно дібрані засоби та методи з використанням індивідуального та диференційованого підходу сприяють поліпшенню успішності учнів молодшого шкільного віку.

Таким чином, порівняльний аналіз кількісних показників в експериментальному й контрольному класах свідчить про позитивний вплив експериментальної методики на рівень навчальних досягнень учнів.

Висновок. Зважаючи на професійний обов'язок кожного учителя – бачити насамперед особистість учня, якомога точніше знати його пізнавальні здібності для індивідуалізації навчання, для підвищення ефективності навчального процесу і розвитку можливостей у процесі фізичного виховання, учитель може застосовувати диференційоване навчання як ефективний засіб здійснення індивідуального підходу до організації навчальної діяльності. Саме такий вид навчання забезпечує максимально-продуктивну діяльність кожного учня, надає оптимальний руховий режим, мобілізує їхні здібності, пристосовує навчальний матеріал до індивідуальних можливостей учнів шляхом диференціації методів. Урахування індивідуальних можливостей сприяє успішному використанню педагогічних дій. Індивідуальна вибірковість і спрямування дають змогу вчителеві добирати вправи, які найбільше відповідають морфофункціональному стану учнів. При цьому необхідно враховувати наявний рівень рухового досвіду учня з метою постановки наступних завдань, що відповідають їхнім потенційним можливостям. Саме в такий спосіб учитель мав би реалізовувати принцип індивідуального та диференційованого підходу, виявляючи діалектику пізнання об'єктивної міри педагогічного впливу на конкретного учня молодшого шкільного віку під час уроків фізичної культури.

Список літератури

1. *Абрамовський А. З.* Специфіка рухової підготовленості як основа диференційованого підходу в процесі занять з фізичного виховання /А. З. Абрамовський // Диференційований підхід у фізичному вихованні учнів молодшого шкільного віку. – Л., 2006. – С. 3–8.

2. *Буліч Е. Г.* Фізична культура і здоров'я. / Е. Г. Буліч. – К. : Знання, 1991. – 64 с.

3. *Валик Б. В.* Дитина і фізичні навантаження // Фізична культура в школі. – 1995. – № 3. – С. 54.

4. *Козленко М. П.* Фізичне виховання учнів початкових класів / М. П. Козленко, В. П. Мацулевич. – К., 2003. – 310 с.

5. *Кравчук Я. І.* Методика диференційованого підходу до навчання фізичної культури учнів початкової школи : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)» / Я. І. Кравчук. – Луцьк, 2010. – 19 с.

6. *Кузнецова З. І.* Про перспективи дослідження питань розвитку основних рухових якостей у дітей шкільного віку в процесі фізичного виховання / під ред. З. І. Кузнецової. – К. : Освіта, 2004. – С.31–48.

7. *Леськів А. Д.* Форми і засоби фізичного виховання молодших школярів / А. Д. Леськів, Н. В. Андрощук, А. Б. Дзюбановський. – Т. : Астон – 2000. – 107 с., іл.

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНДИВИДУАЛЬНОГО И ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДА В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ УЧЕНИКОВ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Оксана ДУМИЧ, Марьяна ПОРОДЬКО, Мария ЗВАРЫЧ

Педагогический коледж
Львовского национального унивеситета шимени Иван Франко

Аннотация. В статье рассмотрен вопрос реализации принципа индивидуального и дифференциированного подхода, выявлено диалектику познания объективной меры педагогического влияния на конкретного ученика младшего школьного возраста во время уроков физической культуры. Также уточнены возможности учителя в реализации индивидуального и дифференциированного подхода к физическому воспитанию учеников.

Ключевые слова: физическое воспитание, ученики младшего школьного возраста, индивидуальный и дифференцированный подход.

ORGANIZATIONAL METHODS ASPECTS OF INDIVIDUAL AND DIFFERENTIATED APPROACH IN PHYSICAL EDUCATION STUDENTS PRIMARY SCHOOL AGE

Oksana DUMYCH, Marian PORODKO Mary ZVARYCH

Teacher Training College of
Ivan Franko National University of Lviv

Abstract. The article discusses the implementation of the principles of individual and differentiated approaches. It also deals with the dialectics of objective measures of teacher's impact on a specific primary school pupil during PE classes. The teachers' possibilities in the implementation of individual and differentiated approaches to physical education are clarified.

Keywords: physical education, students of primary school age, an individual approach, differentiated approach.